

tral i en la llengua comuna és mot ben veí, d'esfera, però, més aviat rellevada però no impopular i no es limita al dialecte oriental, car un observador com Arrués i Arrufat ens certifica que també es diu (*asfarai*) a les Borges Blanques (BDLC VI, 37). L'han emprat en abundància els escr. Renaix., començant ja pels primers assaigs de Verdaguier i els altres clàssics moderns. Ja figura en el primer escalorn de l'*Ailàntida*: «de ràbia y desespero allà, tot ofegant-se, / s'escabellan y rallan la cara, *esferehits*, / y en lo llot, fratricidas, l'un ab altre abrahonant-se / ---»;¹ i en altres passatges del poema complet: «negrós aljub la terra los mostra en ses entranyes / --- / *esfereits* reculen, mes ohint a llur sobre / desbotar ---» (IX, 31a), el que ja he citat a ESCURÇÓ, i d'altres encara en les obres posteriors.

No menys en els prosadors: «com moguda per un ressort, la Toneta s'aixecà y, aferrada al nen, apretà a córrer cap al carrer, *esferehida*, esquerpa, tota resoluta», Noller (*La Pap.*, 176); «botà a prop meu un home desconegut, groc, *esferehit*, tacat de sang», id. (*Notes de color*, 194); «fins los matxos dels bagatges, ja fermats a la pal·liça, *esferehits* per aquell xibarri, com si'ls fiblessen los tàbacs, contribuïen al general desconcert ab lo redringar de ses coscorres», Pons i Mass. (*Trascan* p. l. S., 57). També en formes pròpiament verbals; sigui com a reflexiu: «L'Antonet s'*esferehi*, donà una passa enrrera, y el cap y la mà seguïren cridant-lo calladament», id. (id. 108); sigui com a transitiu: «venia com un aucell que vola cap a son niu, havent sentit passar pels ayres una llunyana tempesta que l'*esferèia*», Genís i Aguilar (*Jocs Florals* de 1876, 329), «mes lo que a mi m'*esferebia* principalment eran aquell regalim de sang, aquell nas obert», Noller (*Notes d. c.*, 195).

En català el mot sembla haver estat absent de la llengua medieval. *AlcM* creu poder-ne donar un testimoni en un poema trescentista de la Passió, de la Biblioteca Univ. de Bna., però la fonètica i gramàtica del curt bocí de context «E com sent Pere lo gal ausí / gardet Yesús e tot s'*esfrei*» mostra inequívocament que, fins suposant que l'autor fos català, es proposava escriure occità —gardet, ausí, *esfrei*— i per tant no podem pendre això com a testimoni d'un mot de la nostra llengua: observem que són versos de deu síl·labes (nou, amb fi aguda) i per tant no s'ha de pensar a esmenar *esfrei*, forma coneguda en llengua d'oc antiga, però no documentada en català.²

Realment si només coneguèssim les dades catalanes ningú no hauria tingut cap vacil·lació a creure que *esferèi* és un derivat de FERUS, mot llatí que sovint expressava idees ben veïnes de les de por i de coses que inspiren temença. *Ferus ensis* 'espasa terrible' en Ovidi, *agrestes et efferati homines* en Terenci, etc.; i no menys en romànic, amb matisos com 'espantós', que no se'ns escapa en l'escena dantesca del *Conte Ugolino* «la bocca egli levò dal fiero pasto». Fins s'hauria dit per tant, que n'és un simple derivat en *-eir* post-adjectival, a la manera d'*esblanqueir*, *esgrogueir*, *empagueir*, *esmorteir*, *espesseir*, o els antics *esclareir*, *escuireir*, *entristeir*, etc. (veg. *LleuresC*, 274, 213). En par-

ticular notem que *fer feredat* vol dir el mateix i és expressió del llenguatge general, que *fer feresa* no ho és gaire menys i que aquest mateix devia ser el substrat semàntic de *ferejar*, mot menys general, que sobretot s'usa molt a Cerdanya i comarques veïnes, per més que aquest hagi atenuat generalment el seu matís en frases com *em fereja d'anar a treballar*, quasi 'en tinc peresa, em sap greu' (BDC II, 54), però ací intervé l'abús dels eufemismes, i quasi arribem tan enllà quan emprem *em ja feresa (d'anar a casa en dies plujosos d'hivern per exemple)*.

Si per judicar-ho bé tenim en compte, de més a més, quin fou l'origen primer de les formacions en *-eir* en la nostra llengua, l'enllaç amb *feresa* i per tant amb FERUS es torna evident i si fa no fa forçós. Com vaig explicar a l'article citat de *LleuresC*, aqueixes nasquen com a verbs derivats en *-ir* dels abstractes en *-esa* (variant *-ea*): segons la llei fonètica catalana, la *-rj-* de *-rj-a* s'havia de conservar com a *s sonora* (z) darrere l'accent, i això fa que la forma tipus *riquesa* ha dominat sempre damunt *riquea*, però s'havia de perdre abans de l'accent, o sigui que la parella *feresa* ~ *esfereir* és ben paral·lela de *groguesa* ~ *esgrogueir*, *vilesa* ~ *envileir*, *riquesa* ~ *enriqueir*. Com a contraprova notem que hi ha alguns casos de formacions semblants en *-ear* (> *-iar*) que parteixen igualment d'abstractes en *-e(s)a*: *entre-mali-at* (de *male(s)a*), *assoliat*, *enriquear* S. xv (BABL XI, 78), i també es formà comarcalment *esferear*, d'on surt la forma *esferiat* que registra *AlcM* en el Priorat (Cornudella) com a sinònim d'*esferèit*.

El nostre verb, però, té fortes arrels en llengua d'oc, tan fortes i antigues com més ens acostem al domini lingüístic francès, que a propòsit de l'occità seria sempre inevitable de pensar en quina relació està l'oc. *esferezir* amb el seu equivalent francès *effrayer*, *effroi*, fr. ant. *esfreer*, *esfrei*. Com que, de més a més, en la llengua dels trobadors es troba de vegades en la variant *esfrezir* amb *-fr-* com en francès, havia pres nota des de jove de la possibilitat, potser probabilitat, d'aplegar etimològicament el mot de les tres llengües, amb una anaptixi entre *f* i *r*, una mica tal com *esbalauxir*, cat. *ESBALAIR*, és la rèplica occitana del fr. *éblouir*. Vet aquí com en una llista d'exemples d'anaptixi que vaig publicar el 1941 en *AJLC* I, 159 (a propòsit de l'etimologia del cast. (*h*)*orondo*) vaig citar la cònicament el cas d'*esfereir*=fr. *effrayer*. Moll, en l'article *esfereir* d'*AlcM*, tot citant aqueixa idea amb deferència, la posa en segon lloc darrere la derivació de FERUS, com rebutjant-la reservadament; crec que té raó en no seguir aquell suggeriment (que no he tornat a repetir), a desgrat de les aparences a què he fet al·lusió.

Si bé ho mirem en llengua d'oc l'etimologia FERUS compta amb raons no menys bones que en català. També allà existiren i des d'antic els altres derivats de FERUS que ens han guiat en la nostra llengua, *fereza* amb el mateix valor que 'feredat', 'basarda, gran temença', i ja en un clàssic de la primera meitat del S. XIII com el *Jaufré*: «fora pus fortz / si Brunissens